

joxe azurmendi eta gaelikoaren arazoa

Txillardegia

Egun hauetantxe mintzatua naiz Tolosan Irlandako hizkuntz-arazoari buruz; eta, xehetasun batzutan nabarmen eta zalantzarik gabe agertzen denez, irlandera (gaelikoa, gael-en hizkuntza, Eire Askatuko "lehenengo nazio-hizkuntza") oraintxe suntsitzen ari dela azaldu nien. (Nigara etorri diren datoen arabera, 30.000 gelditzen dira gaur, ama-hizkuntzaz, gaelikoz hitzegiteko gauza; eta denak Mendebaldean, *sei* hizkuntz-uharte berezitan). Eta, beti bezala, harritu egin ziren entzuleak.

Irlandako gertakaria, noski, harrigarri zaigu, kezkarri; sinetsita baikaude eskuarki "kanpo"tik etorri zaigula euskararen gainbehera. "Kanpo"ko presioak gaineratik kentzean —pentsatu ohi dugu, honen argiro aitortzen ez badugu ere— euskara berriz piztuko da; zapaltzen zuen harri mokorra kenduta, landarea zuzendu eta zutitu egiten den bezalaxe.

Irlandan, ordea, horrelakorik ez da gertatu. Londres-tik zetorren presio ingelesari, Dublin-dik datorren presio ingelasa nagusitu zaio: "kanpo"tik zetorren diglosiari, "bertakoen" diglosia erantsi zaio.

Azkeneko JAKIN-en (1977, I, 100-116 orr.) J. Azurmendik egokiro dion bezala, "Herri bat egin nahi zen, eta Errepublikak bat egin da". Eta horretatik hasi ohi zaigu ximikoka barneko har izkutua: ez ote da Euskal Herrian hori bera gertatuko?

Azurmendi-ren iritziz, "abertzaletasun irlandarrean hizkuntzak inoiz ez du gurean bezalako inportantziarik hartu". Eta puntu honi buruz, azalpen batzuk erantsiz bederen, gogaide gerta nintekeni.

Bestetan ere izkiriatu izan dudanez (HITZ-en, esate baterako) gauza bat iruditzen zait aski garbi irlandar abertzaletasunean: gaelikoari buruz *kanpoan* jarri izan direla beti, Ameriketako "indigenistak" bertako maya edo ketxua-tarrei buruz *kanpoan* gelditu ohi diren antzera. Bertako *indioen alde* daude indigenistak; baina *berak ez dira indio*. Memmik oso

ondo azaldu duenez, 'bon colonisateur' hauk *arrotz* gelditzen dira, kanpotar, praxiaren mailan, kondairaren mailan beraz. Irlandako abertzaletasuna indigenista izan da, eta ez gaelikoa. Bidenabar esateko, geurean ere tankera horretxetako indigenista mordo bat izan dugu; baina gaur gaizki ikusiak dira, eta bukatzen ari dira. Beharrik!

Azurmendik diona, dena dela, "beti" horrela izan denez ez dakit. Ene ustez, eta gure Sebero Altubek somatzen zue-nez, irlandar abertzaleek *berantegi* lortu dute beren askatasuna; eta berantegi ere hasi ziren beren buruaz kabetzen. Hau ere egia bide da.

Ba dantzut erantzuna. Israelen okerrago zeuden; hizkuntza sinagogako liturjiliburuetatik atera baitute judutarrek. Eta hau egia da. Baina irlandarrek ba zuten elkar ulertzeko hizkuntza bat, ingelesea

Joxe Azurmendi

(1921-an *denek* zekiten ingelesez, baita "Gaeltachta" delakoetan ere); eta judutarrek ez zuten, "yiddish" bera ere ez baitzuten denek erabiltzen.

Nolanahi ere, eta Israel-go kasoa alde batera utziz gero, beren nazio-hizkuntza piztu duten herri guztiak (Suomi, Arjelia, Quebec) Eiren 1921-an irlandar abertza-leek aurkitu zuten egoera baino hoberik aurkitu izan dute. Eireko erresuma askatua sortu zenean, % 7-k bakarrik zekien gaelikoz; denok, bestalde, elebidunak izaki.

Nor ziren, gainera, % 7 horik? Irlandako eskualderik txiroenetan eta baztertuetan bizi ziren gizajo batzuk. Gaelikoz hitzegiten zuen giza-multzo horrek, gizarte-dinamikarik ez zuen batere. (Ni beldur, bidenabar, Gales-en gauza bera ez den gertatuko).

Eta hori aspaldidanik. 1846-ko gose-tua gertatu zenean, Mendebaldeak jasan zuen bortizkienik. Heriotzak eta deserri-ketak, gaelikoz hitzegiten zuen Mendebaldeko Irlanda horretan gertatu ziren gehienik. Joan den mende-erdiaz gerotik oso txarra zen "gael"-dunen gizarte-egoera.

Hauze zen, azkenekorik, 1649-az gerotik, jatorrizko berezketa:

- 1.—gaeliko/ingelez
- 2.—txirot/aberats
- 3.—katoliku/protestante.

HIRU erataria zatitzen zen Irlandako giza-multzoa; hirutara batera.

XIX. mendean hizkuntza arrunt galtzean, eta abertzaletasun modernoa jaio-tzean hortaz, indigenismorik irten ez, eta honela agertzen zen berezketa praktikaren mailan:

- 2.—txirot/aberats
- 3.—katoliku/protestante.

Eta urriketa etnigabe horretatik gaurko bi joerak. Eskuindarrek 2. puntua gutxiesten dute, eta Irlandako arazoa honela presentatzen:

- 3.—katoliku/protestante.

Eta ezkertarek, berriz, beste muturrean, eta 3. puntua ukatuz, honetara:

- 2.—txirot/aberats.

Eskuindarrek *erlijio*-arazo bihurtu dute abertzaletasuna; eta ezkertarek, era berean, *klase*-burruka huts. Eta denek ingelesez.

De Valerak eta gainerakoek *katoliku-protestante* erdibiketa azkartu dute funtsezko 40 urte hauetan, eskuindar sukurtalismoa eginez. Eta "gaeltachta" delakoetan ("indioen erreserba" hutsak, Azurmendik egoki dionez) *zoo gaeliko eta folklore* bati eutsi nahi izatea, egunero bizieratik at, oso normala da eskuindarren. Gure artean asmo horixe izan duten eta duten eskuindar abertzaleak ez dira falta. Ez horixe!

Azurmendik aipatzen duen "higuin anti-britaniko" zaharrak bere etnitasuna, bere kultur-izaria galtzean, antzu gelditu da; eta metonimia ezagun batez, "separatismo huts" bilakatu da.

Gertakari horietaz jabetu behar euskaldunok, geurean berdin ez jokatzeko.